

چشم انداز رشد اقتصادی ایران

دکتر مسعود نیلی
دکتر یاسر ملایی

همایش چشم انداز اقتصاد ایران ۱۴۰۳

۲۹ و ۳۰ بهمن ماه ۱۴۰۲ — تهران، هتل المپیک

Iranian Economy Overview Conference

February 18-19th, 2024 — Olympic Hotel, Tehran

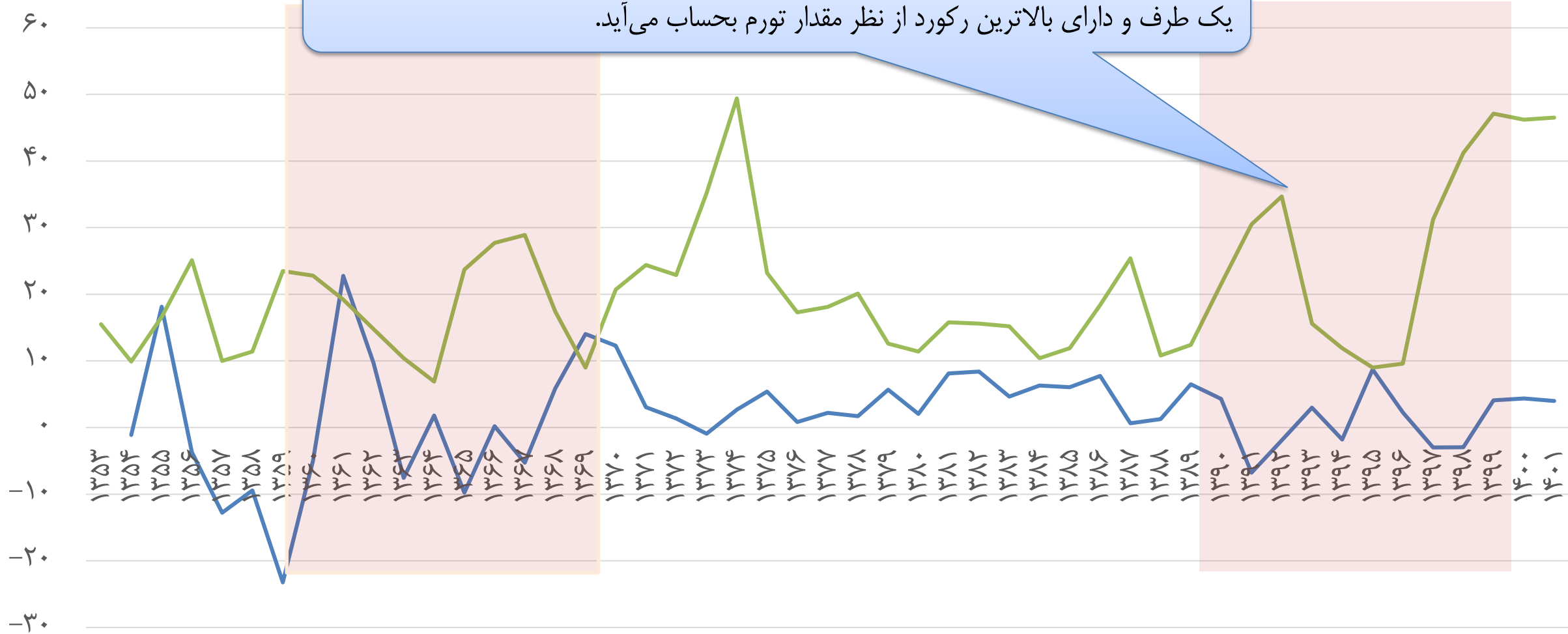
دریک
مرکز پژوهش های مالی و اقتصادی
دنیای اقتصاد

فهرست مطالب

- نگاهی بر رشد اقتصادی
- سازوکارهای بلندمدت رشد اقتصادی
- سازوکارهای کوتاهمدت نوسانات اقتصادی
- عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی در میانمدت

دهه ۱۳۹۰ پر نوسان‌ترین دهه از نظر رشد اقتصادی پس از دهه ۱۳۶۰ و پرنوسان‌ترین دهه از یک طرف و دارای بالاترین رکورد از نظر مقدار تورم بحساب می‌آید.

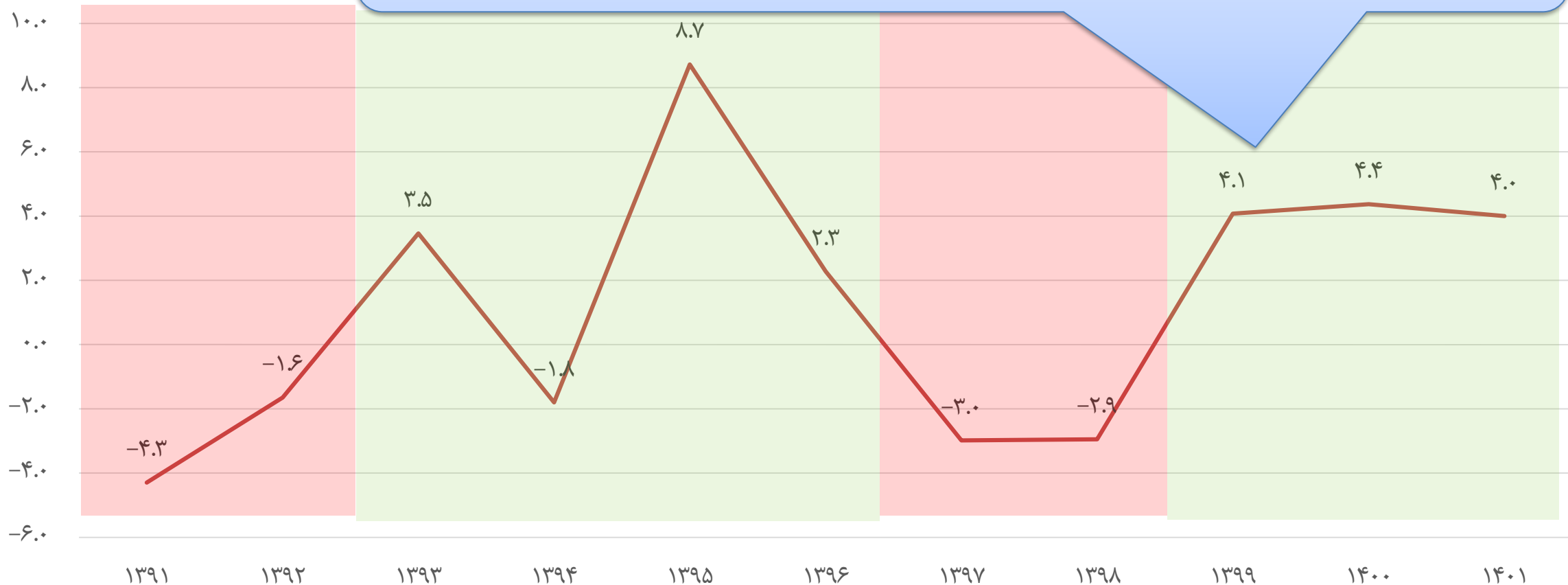
رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه — تورم

منبع: بانک مرکزی

رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه از دهه ۱۳۹۰

در حالی که متوسط رشد اقتصادی در بازه‌ی ۱۳۹۱-۱۳۹۸، حدود صفر و تولید غیرنفتی حدود ۰٫۸ درصد بوده است، رشد اقتصادی طی سه سال گذشته به بالای ۴ درصد رسیده است.

آیا این به معنای یک تغییر پایدار در روند رشد اقتصادی کشور است؟

سازوکارهای بلندمدت موجد رشد اقتصادی ایران

رشد سرمایه‌گذاری

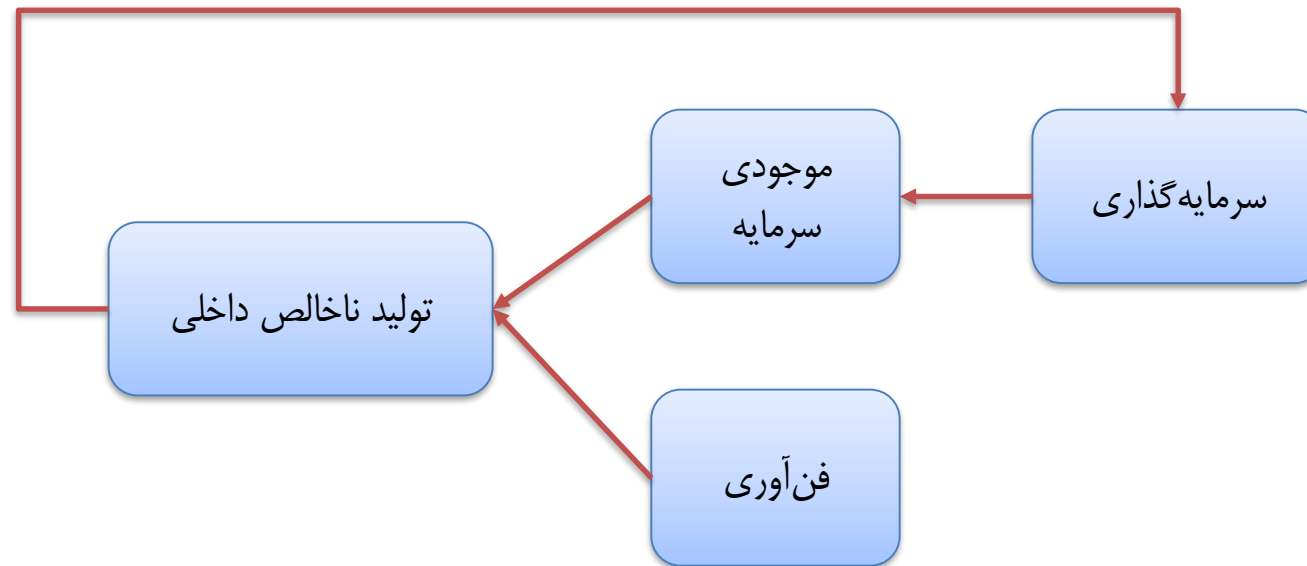
رشد فن‌آوری

سازوکارهای کوتاه‌مدت مرتبط با نوسانات اقتصادی

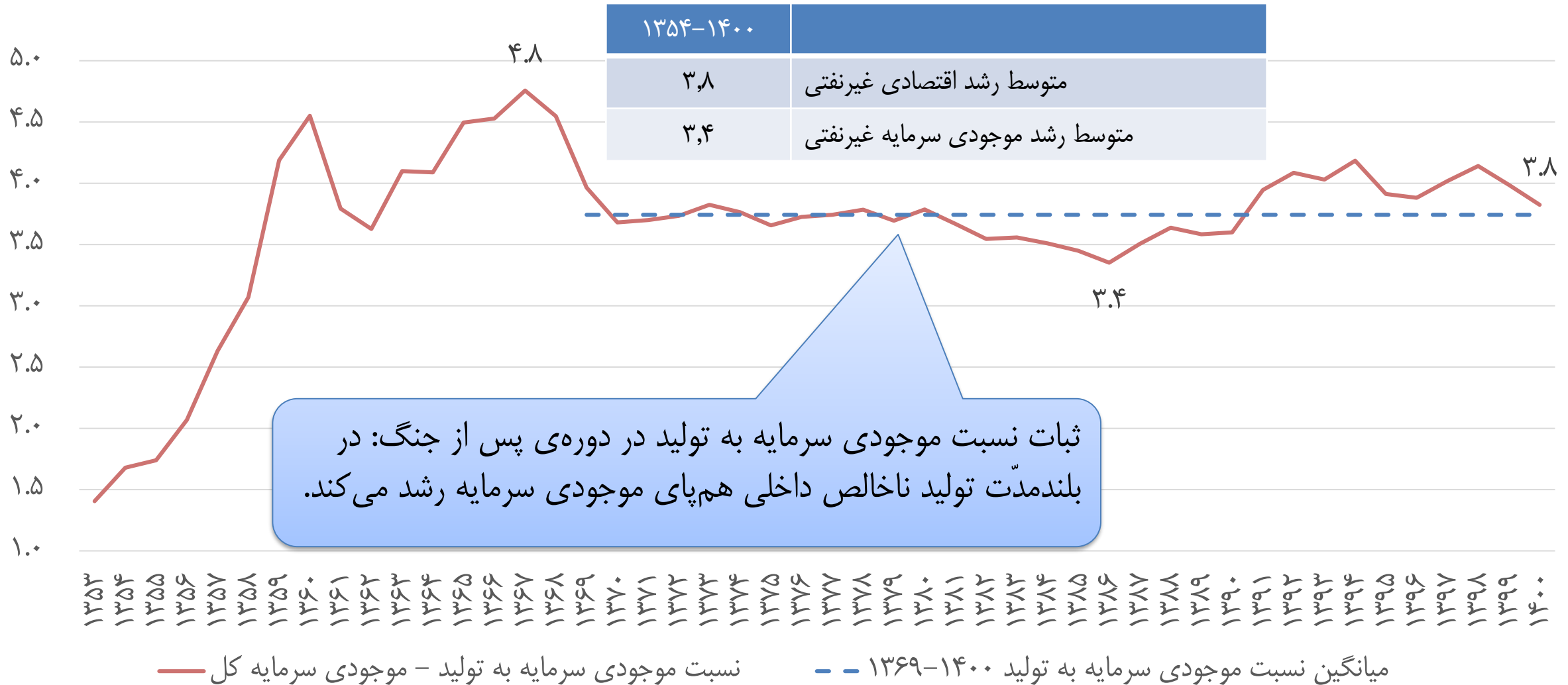
پویایی انتقال شوک‌های وارده به اقتصاد کلان

رشد اقتصادی سه سال اخیر،
محصول سازوکارهای بلندمدت است
یا سازوکارهای کوتاه‌مدت؟

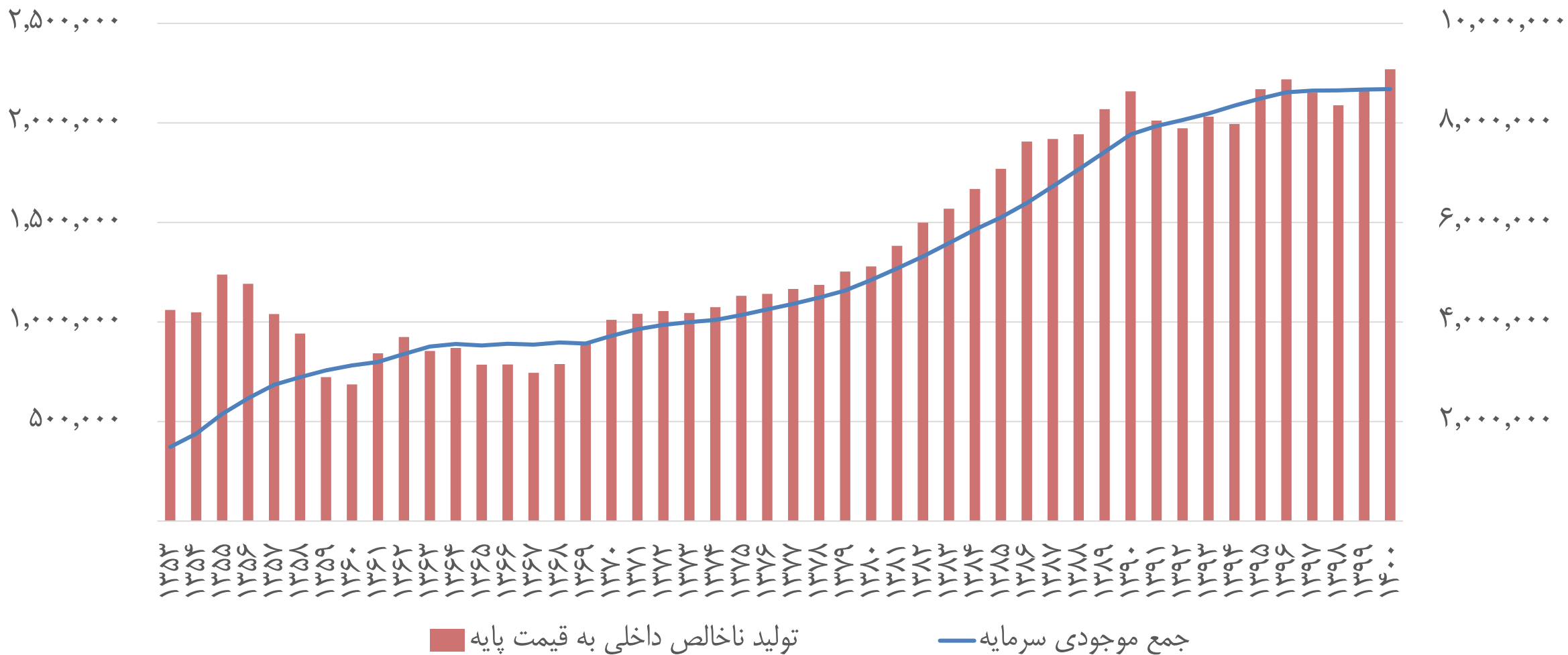
سازوکار بلندمدت مولد رشد اقتصادی

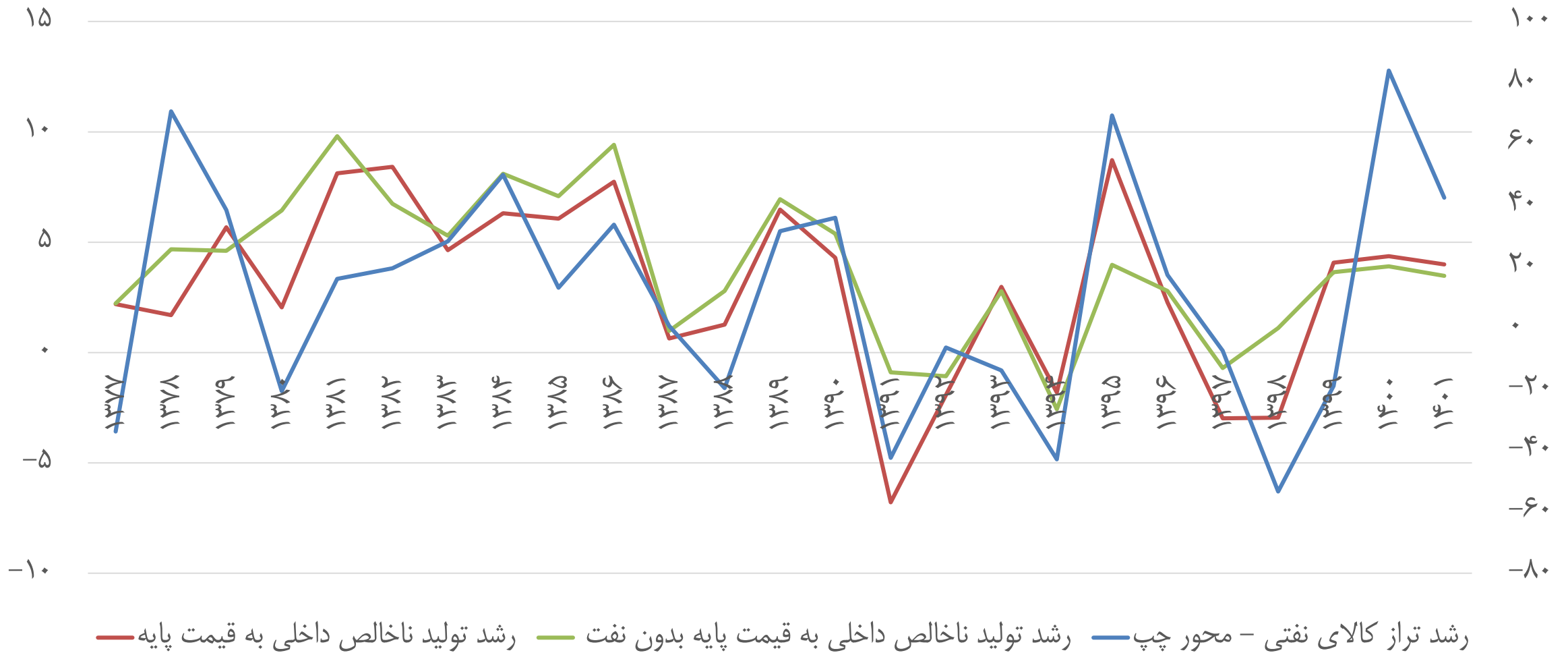
ثبات نسبت موجودی سرمایه به تولید در اقتصاد ایران

سطح تولید ناخالص داخلی و سطح موجودی سرمایه

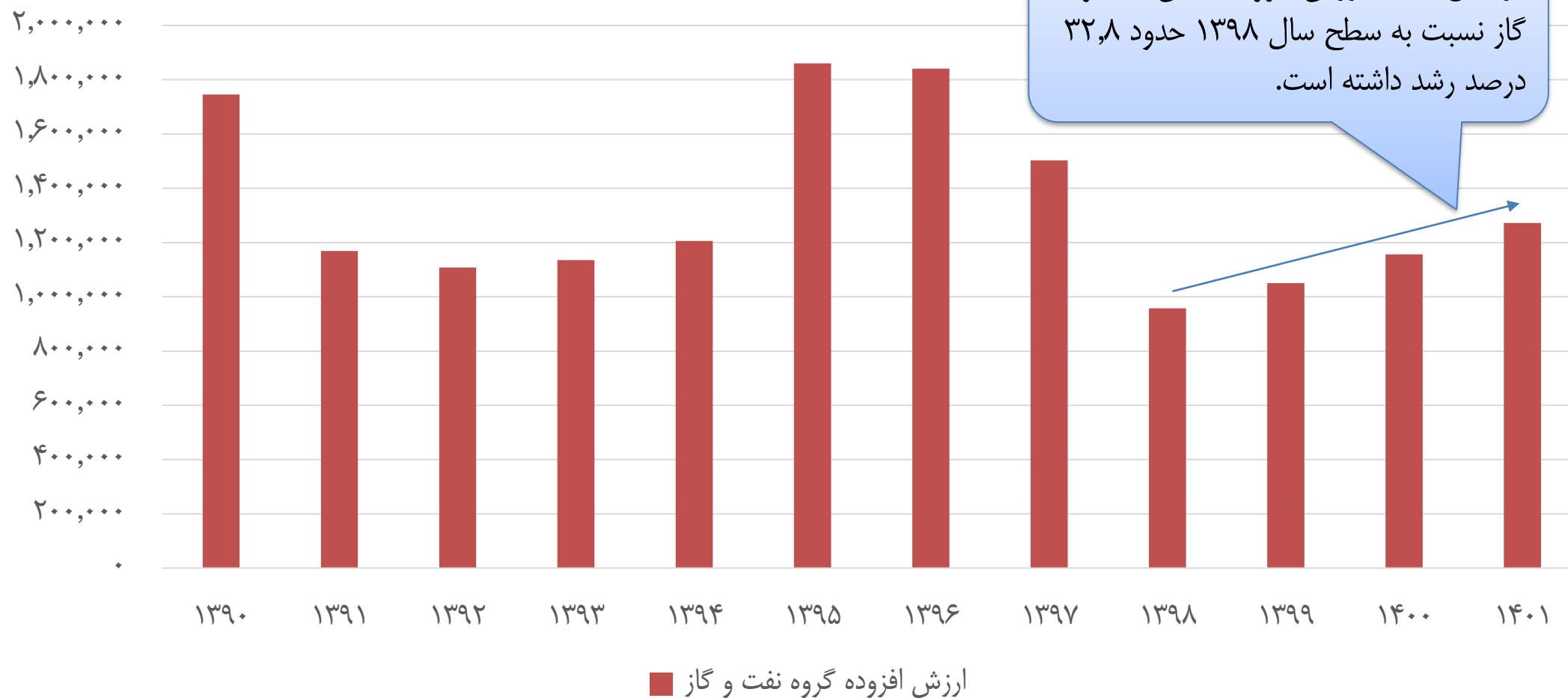
رابطه‌ی نوسانات تولید ناخالص داخلی و درآمدهای ارزی نفتی

عوامل مؤثر بر نوسانات اقتصاد ایران در کوتاه‌مدت: چرخه‌های تجاری نفتی

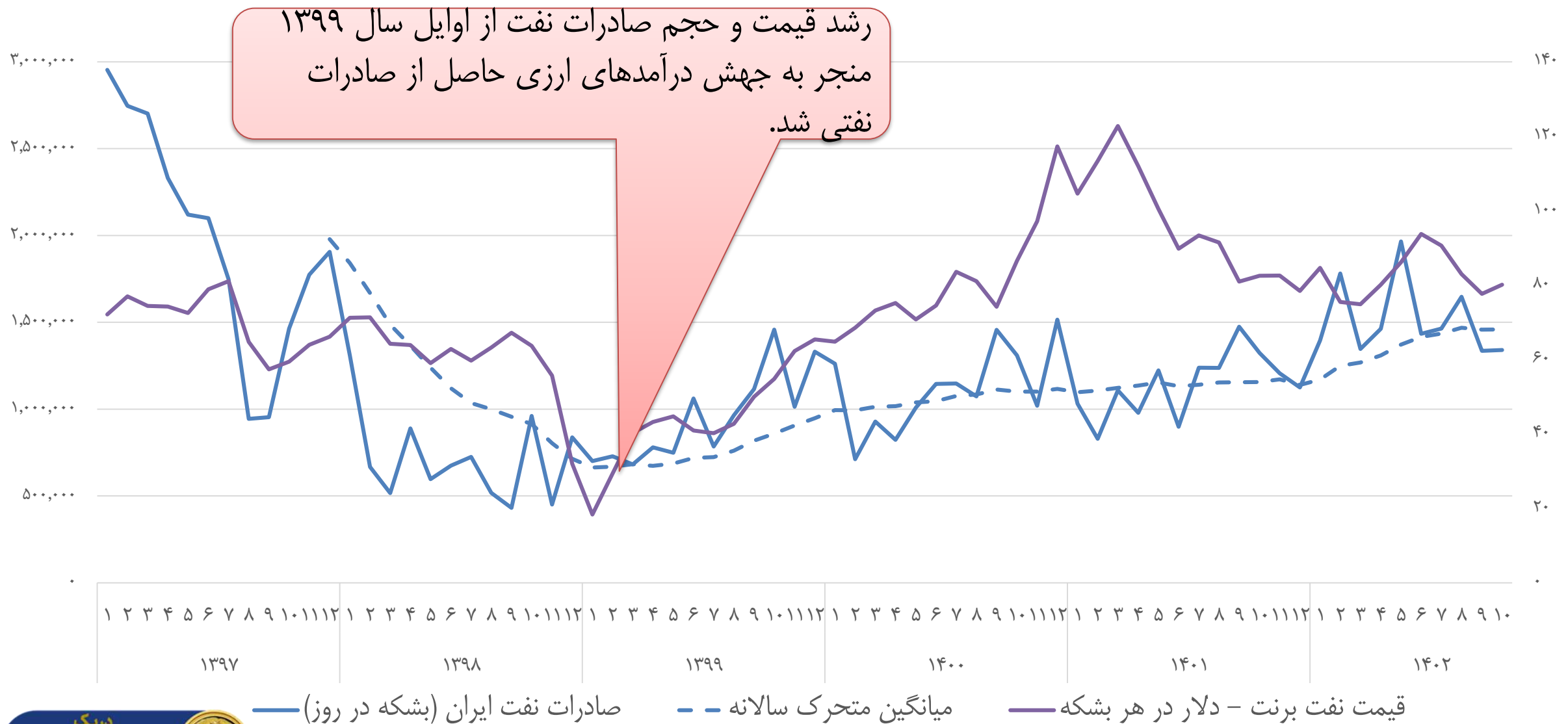
ارزش افزوده گروه نفت و گاز

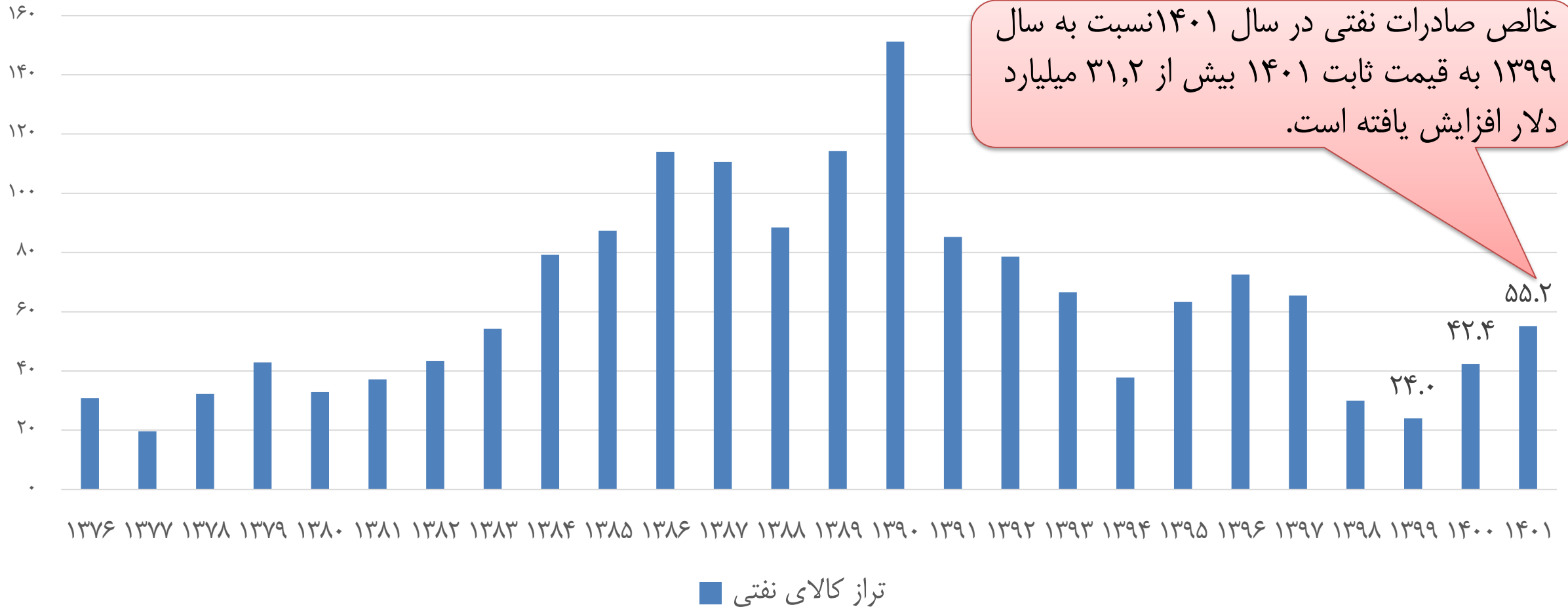
عوامل مؤثر بر نوسانات اقتصاد ایران در کوتاه‌مدت: چرخه‌های تجاری نفتی

صادرات نفت ایران – میلیون بشکه در روز

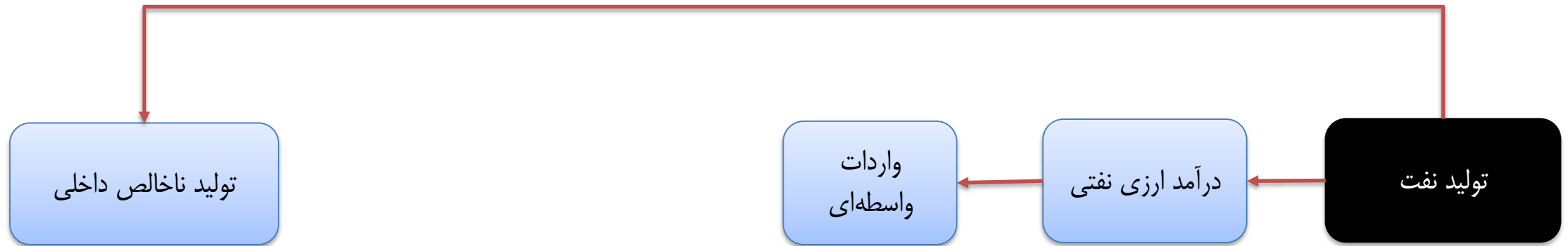

خالص درآمدهای حاصل از صادرات نفتی - حقیقی

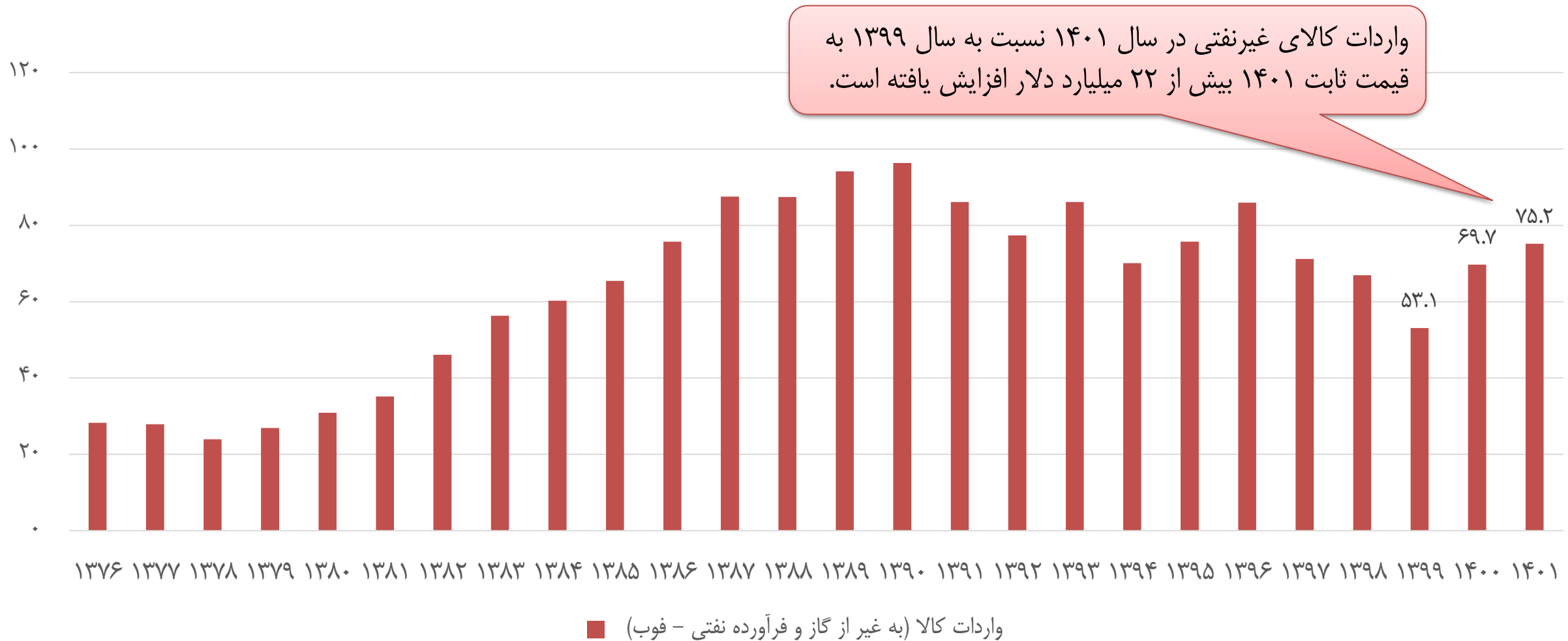

منبع: بانک مرکزی - تراز پرداختها - میلیارد دلار - حقیقی شده با شاخص قیمت مصرف‌کننده‌ی گروه کشورهای OECD - ۲۰۲۲=۱۰۰

عوامل مؤثر بر نوسانات اقتصاد ایران در کوتاه‌مدت: چرخه‌های تجاری نفتی

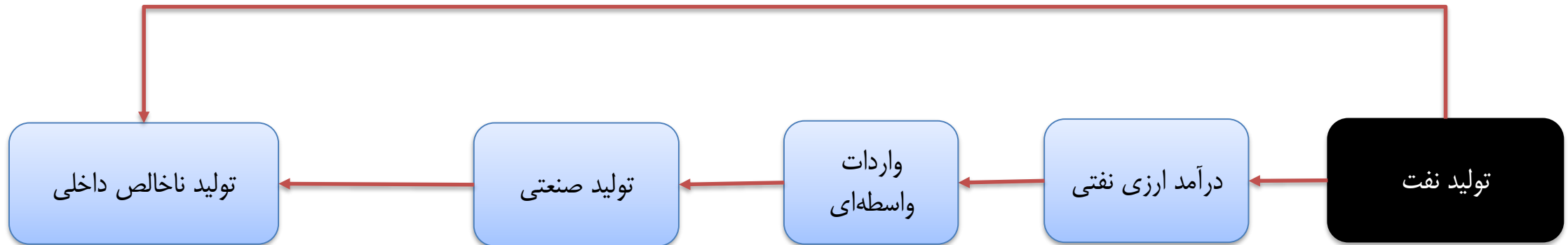
واردات کالا (به غیر از گاز و فرآورده نفتی - فوب - میلیارد دلار) - حقیقی

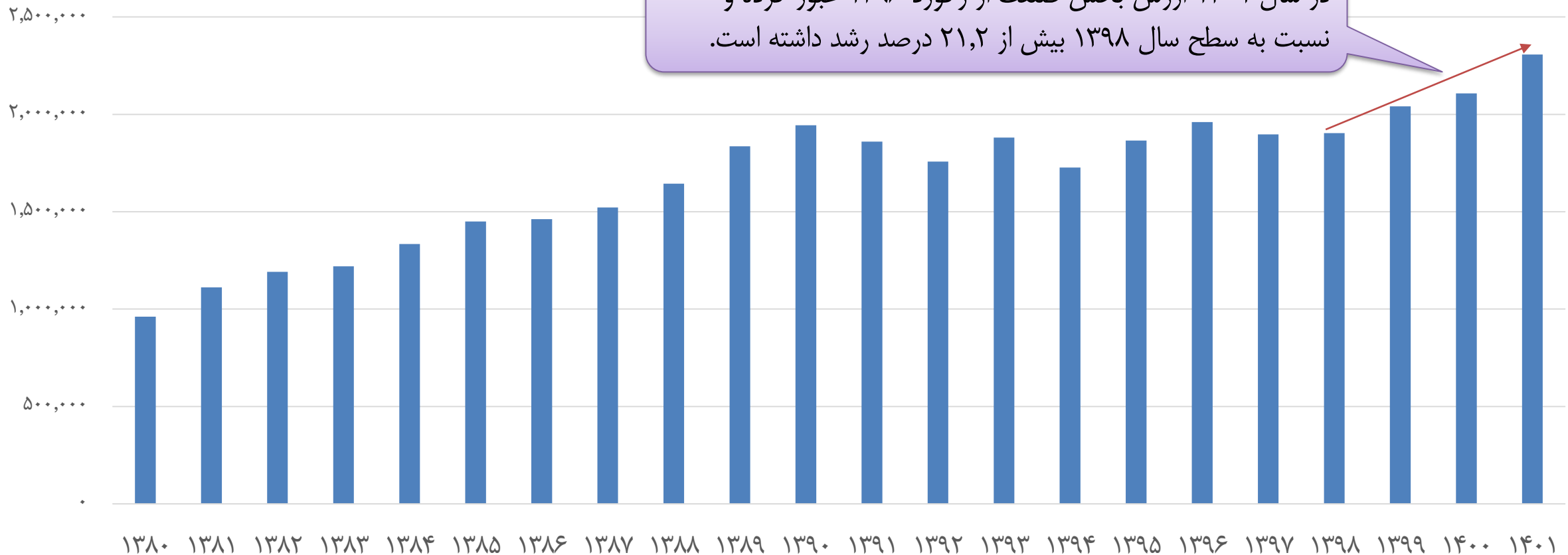
منبع: بانک مرکزی - تراز پرداختها - میلیارد دلار - حقیقی شده با شاخص قیمت مصرف‌کننده‌ی گروه کشورهای OECD - ۲۰۲۲=۱۰۰

عوامل مؤثر بر نوسانات اقتصاد ایران در کوتاه‌مدت: چرخه‌های تجاری نفتی

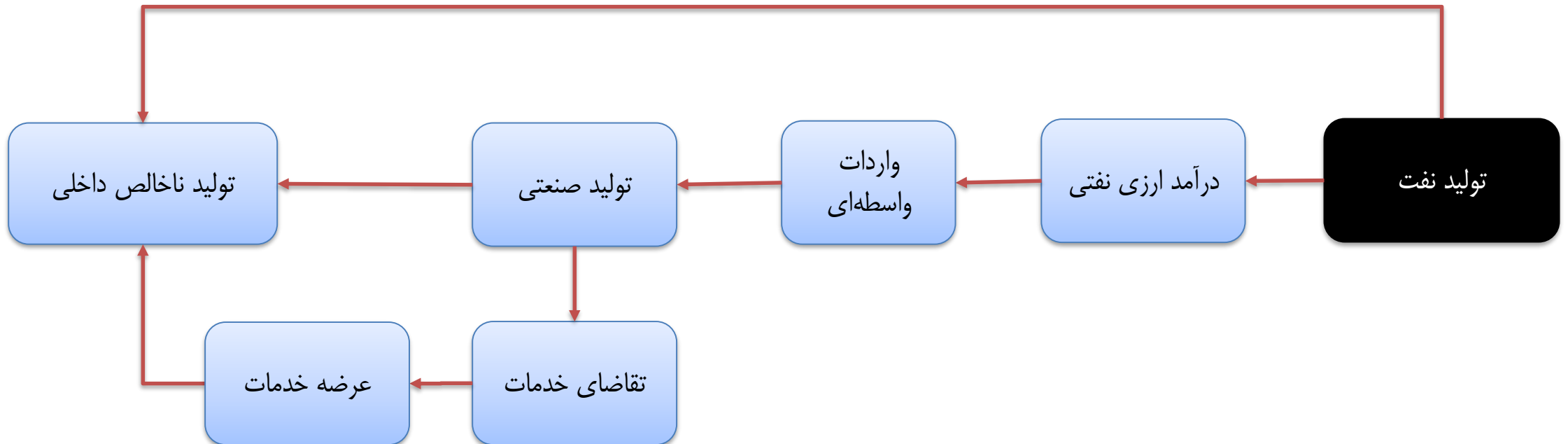

ارزش افزوده صنعت (ساخت): قیمت ثابت سال ۱۳۹۵

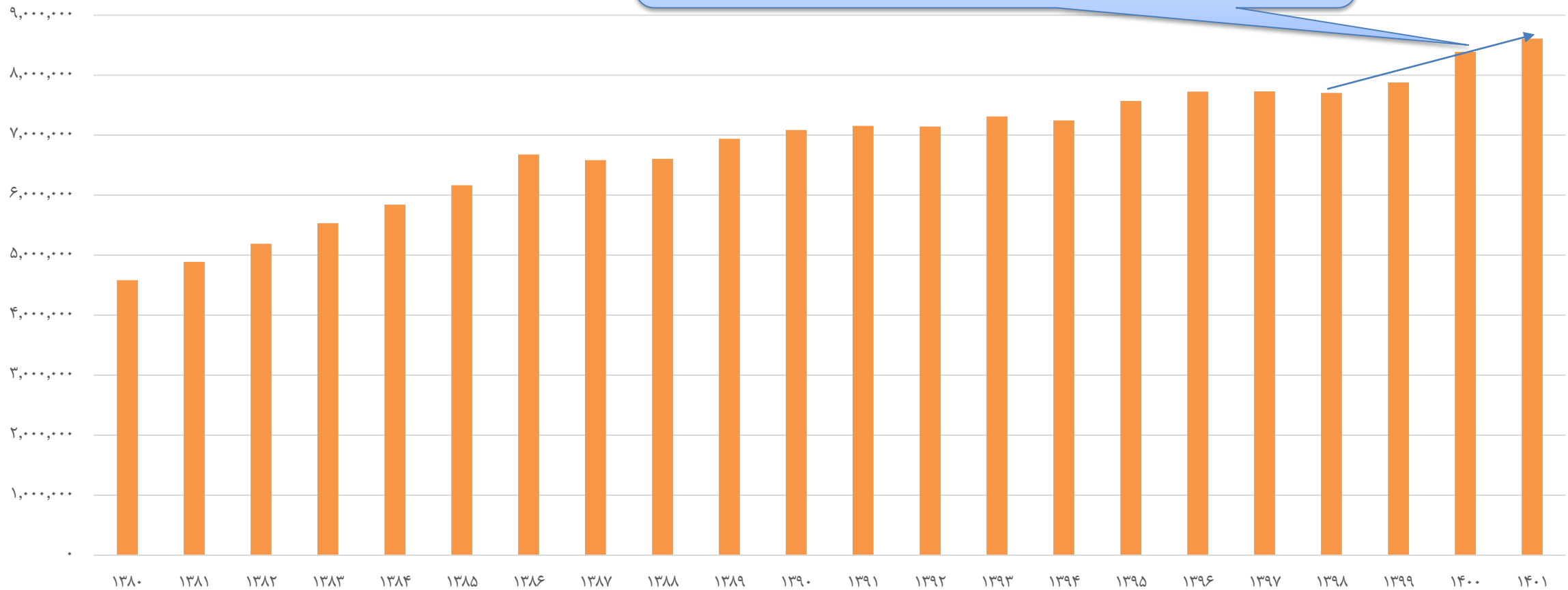
■ ارزش افزوده صنعت (ساخت): قیمت ثابت

عوامل مؤثر بر نوسانات اقتصاد ایران در کوتاه‌مدت: چرخه‌های تجاری نفتی

ارزش افزوده بخش خدمات

در سال ۱۴۰۱ ارزش افزوده بخش خدمات از رکورد ۱۳۹۷ عبور کرده و نسبت به سطح سال ۱۳۹۸ بیش از ۱۱,۷ درصد رشد داشته است.

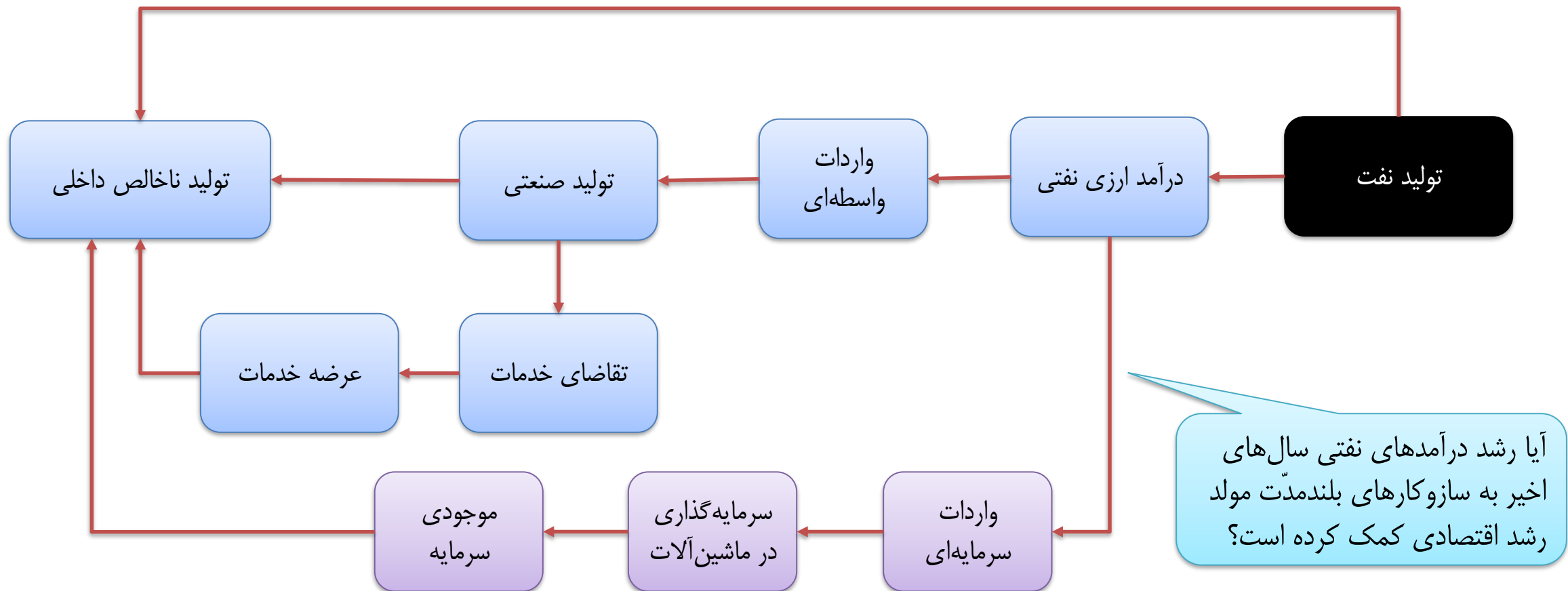

ارزش افزوده گروه خدمات: قیمت ثابت

رشد و سهم از رشد گروه‌های اصلی در سال ۱۴۰۱ نسبت به ۱۳۹۸

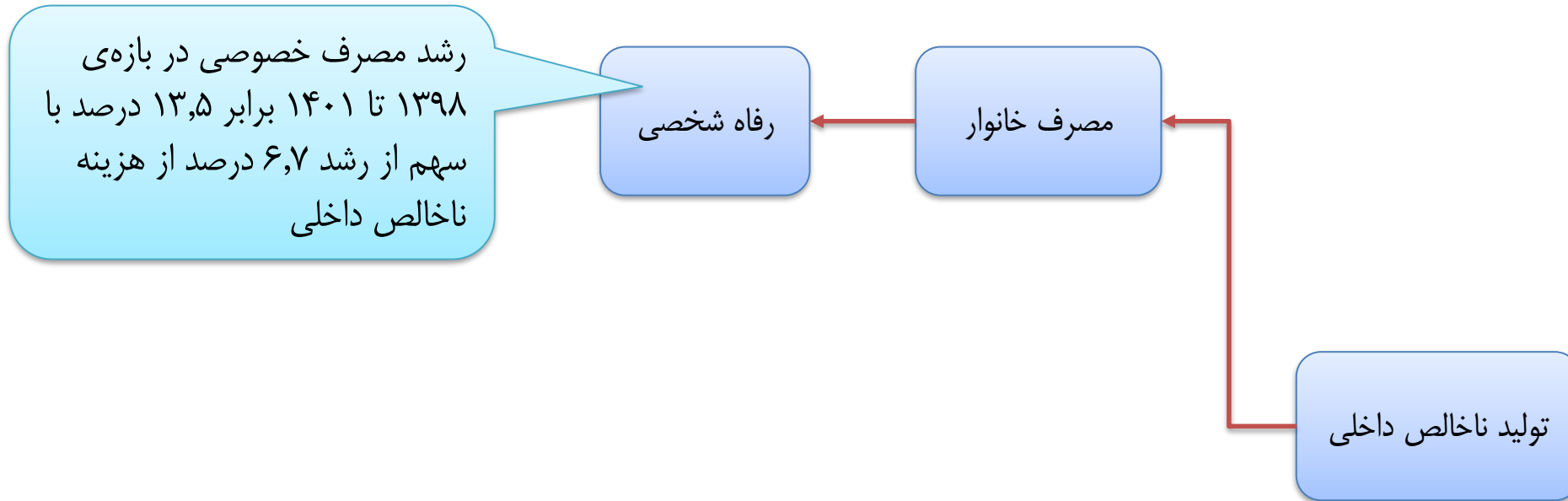
شرح	سهم در تولید ناخالص داخلی ۱۳۹۸	رشد در بازه‌ی ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱	سهم از رشد در بازه‌ی ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱
گروه کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری	۱۱.۶	۱.۶	۰.۲
گروه نفت و گاز	۷.۱	۳۲.۸	۲.۳
گروه صنایع و معادن	۲۳.۸	۱۵.۵	۳.۷
صنعت	۱۴.۲	۲۱.۲	۲.۰
تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۳.۸	۱۱.۸	۰.۴
ساختمان	۴.۷	۱.۰	۰.۰
گروه خدمات	۵۷.۴	۱۱.۷	۶.۷
عمده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری	۱۱.۵	۱۶.۰	۱.۸
حمل و نقل و انبارداری	۸.۷	۱۵.۶	۱.۴
اطلاعات و ارتباطات	۳.۱	۶۷.۰	۲.۰
فعالیت‌های مالی و بیمه	۳.۲	۱۲.۰	۰.۴
فعالیت‌های املاک و مستغلات	۱۳.۸	۶.۶	۰.۹
اداره عمومی، دفاع و تامین اجتماعی	۷.۵	-۳.۶	-۰.۳
آموزش	۳.۵	-۵.۴	-۰.۲
بهداشت و مددکاری اجتماعی	۳.۴	۱۵.۷	۰.۵
تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه - بدون نفت	۹۲.۹	۱۱.۴	۱۰.۶
تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه	۱۰۰.۰	۱۳.۰	۱۳.۰

عوامل مؤثر بر نوسانات اقتصاد ایران در کوتاه‌مدت: چرخه‌های تجاری نفتی

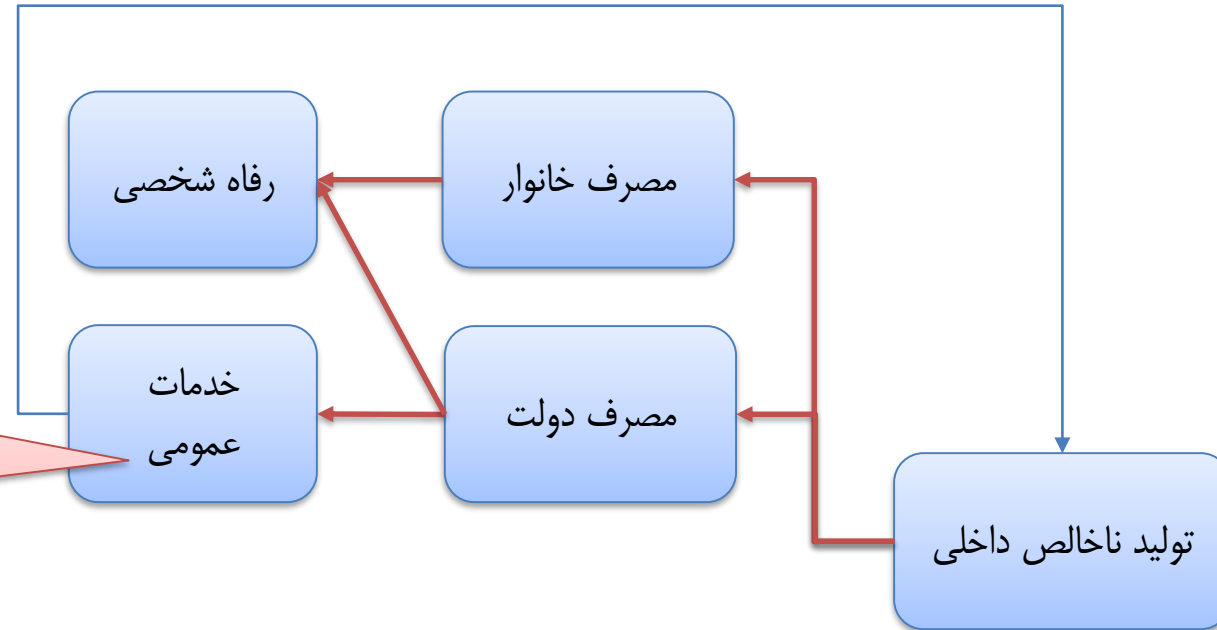

آیا رشد درآمدهای نفتی سال‌های اخیر به سازوکارهای بلندمدت مولد رشد اقتصادی کمک کرده است؟

بررسی مصارف تولید ناخالص داخلی

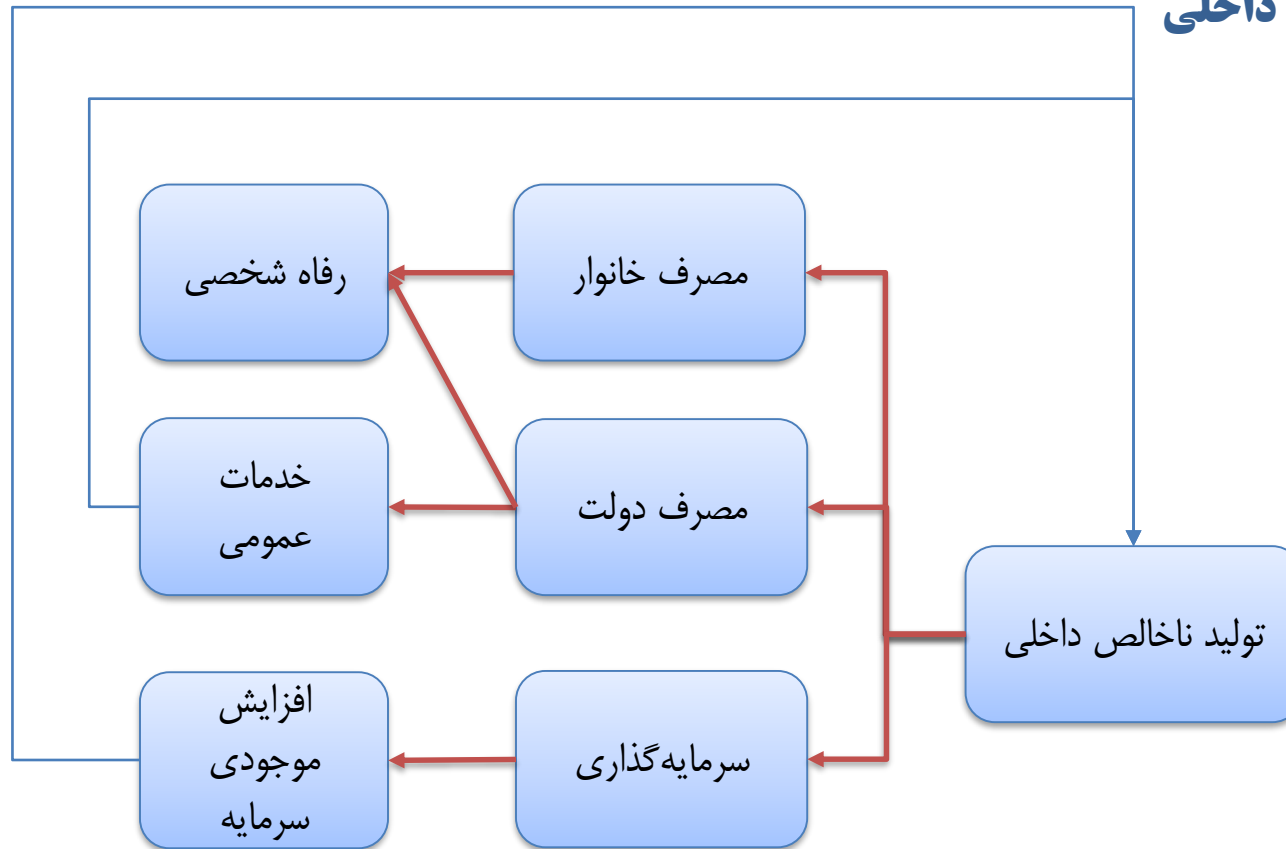

بررسی مصارف تولید ناخالص داخلی

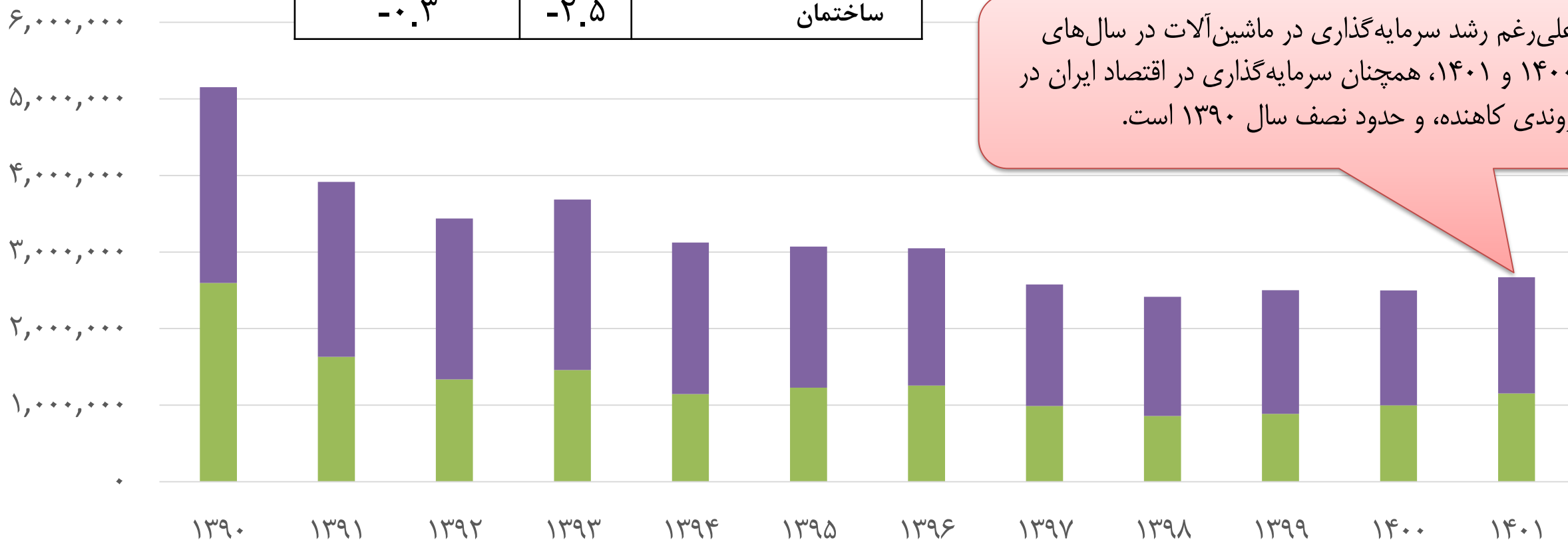
رشد مصرف دولتی در بازه‌ی ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱ برابر ۳,۴ درصد با سهم از رشد ۰,۵ درصد از هزینه ناخالص داخلی

بررسی مصارف تولید ناخالص داخلی

وضعیت سرمایه‌گذاری

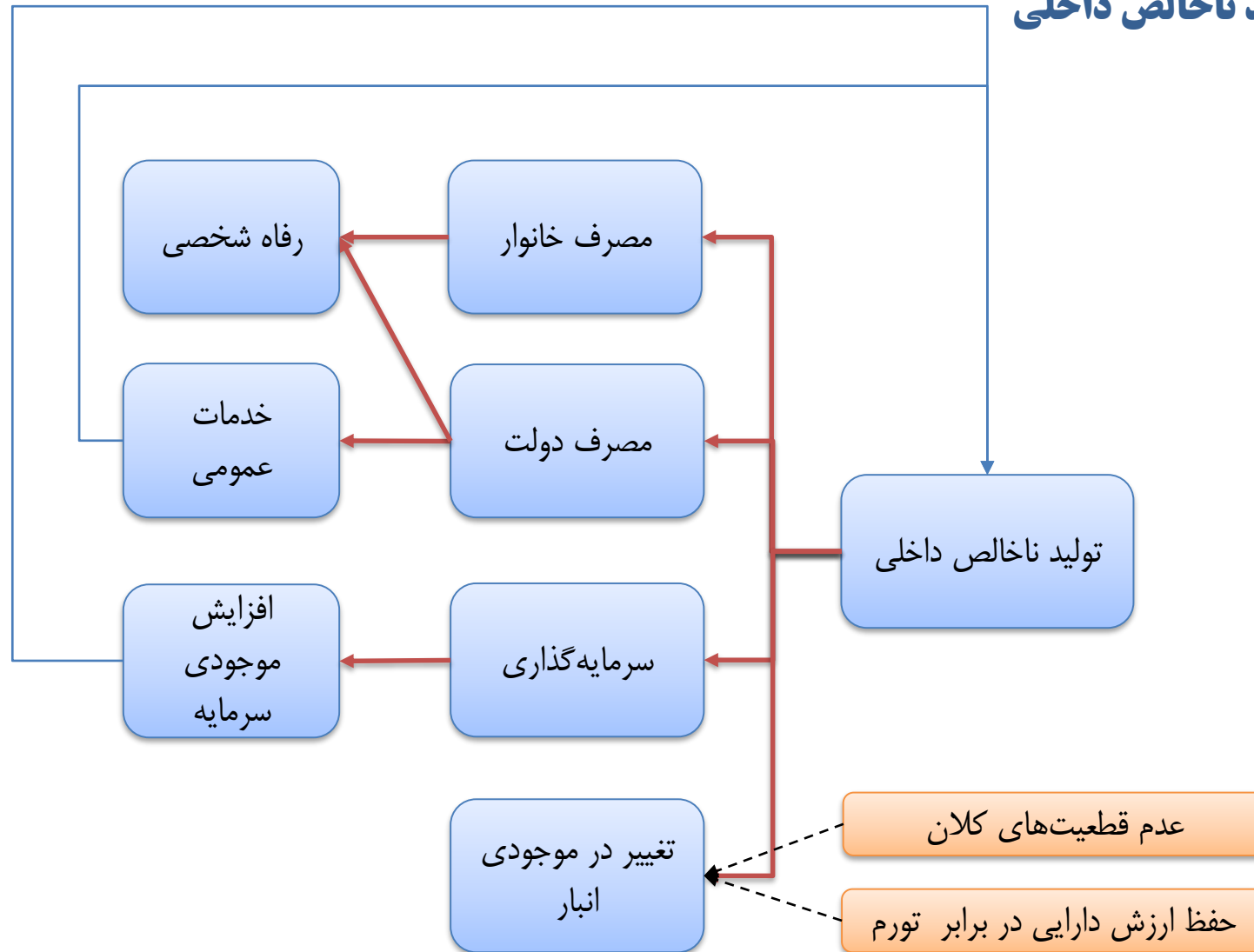
سهم از رشد هزینه ناخالص داخلی سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۳۹۸	رشد در بازه ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱	
۱.۸	۱۰.۱	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۲.۱	۳۴.۲	ماشین آلات
-۰.۳	-۲.۵	ساختمان

■ ماشین آلات ■ ساختمان

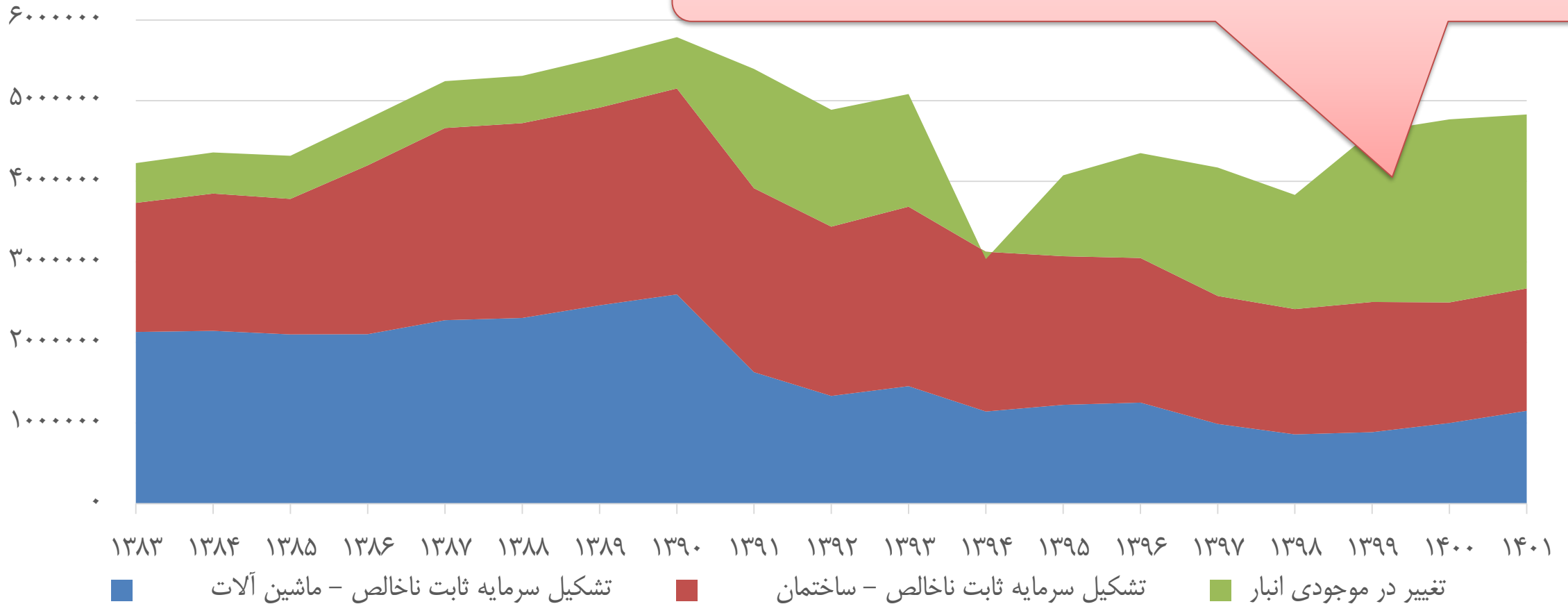
منبع: بانک مرکزی

بررسی مصارف تولید ناخالص داخلی

سرمایه‌گذاری و تغییر در موجودی انبار – به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵

تفاوت مشهود دوره‌ی منتهی به سال ۱۳۹۰ با سه سال اخیر از نظر سهم افزایش موجودی انبار از تقاضای کل: کاهش سهم سرمایه‌گذاری به نفع افزایش موجودی انبار

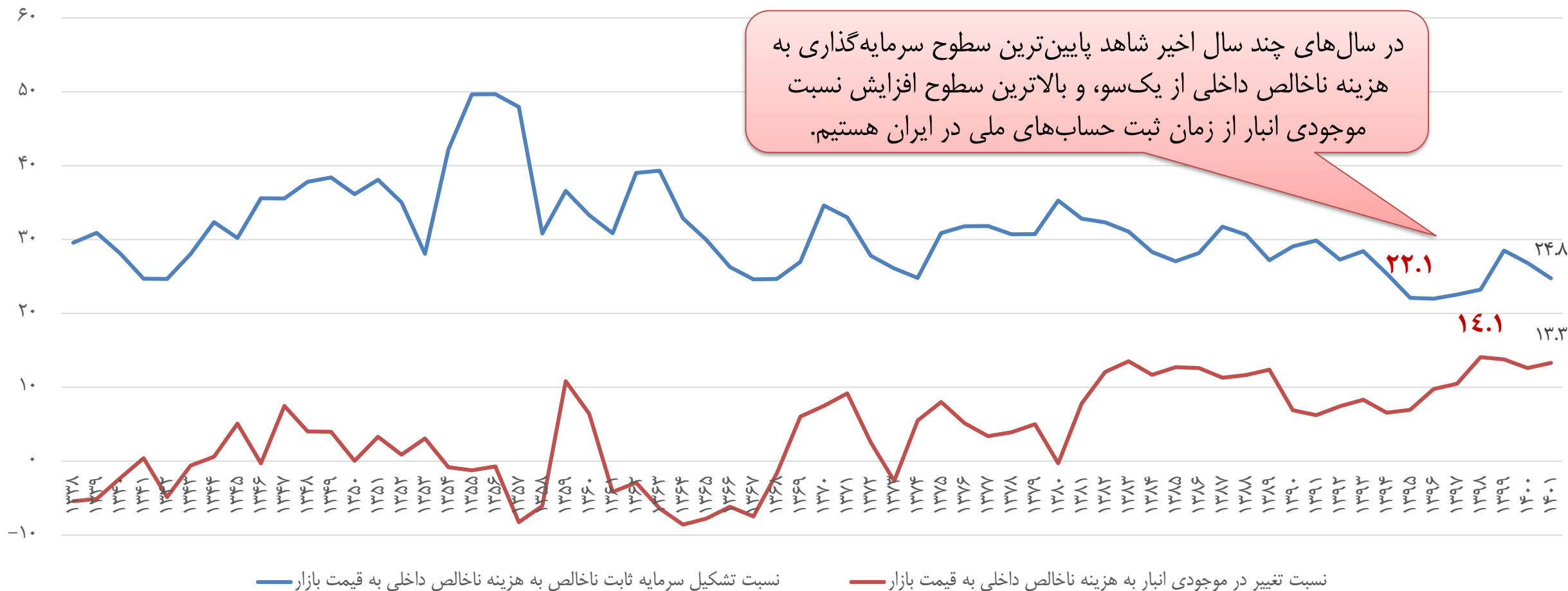

افزایش مستمر و قابل توجه موجودی انبار در سه سال گذشته، چه از ناحیه ضعف تقاضا باشد، و چه از ناحیه تصمیم‌بنگاه‌ها برای مصونیت در برابر نااطمینانی‌ها و تورم، استمرار مسیر رشد در سال‌های آتی را دشوار می‌کند.

منبع: بانک مرکزی

چشم‌انداز اقتصادی ایران ۱۴۰۳

سهم سرمایه‌گذاری در برابر سهم افزایش موجودی انبار در هزینه ناخالص داخلی

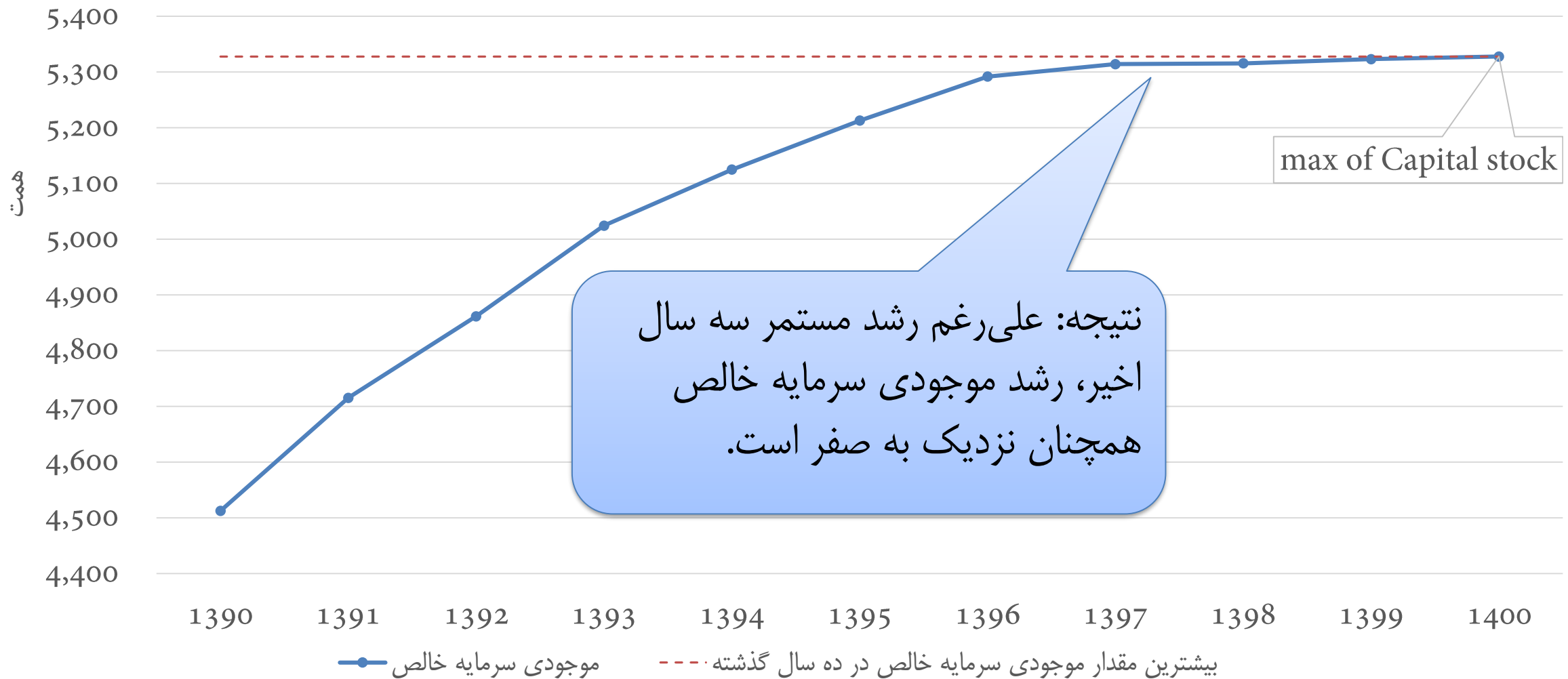
در سال‌های چند سال اخیر شاهد پایین‌ترین سطوح سرمایه‌گذاری به هزینه ناخالص داخلی از یک‌سو، و بالاترین سطوح افزایش نسبت موجودی انبار از زمان ثبت حساب‌های ملی در ایران هستیم.

سطح بالای نسبت موجودی انبار از هزینه ناخالص داخلی در چهار سال گذشته، چه از ناحیه ضعف تقاضا باشد، و چه از ناحیه‌ی تصمیم بنگاه‌ها برای مصونیت در برابر نااطمینانی‌ها و تورم، استمرار مسیر رشد در سال‌های آتی را دشوار می‌کند.

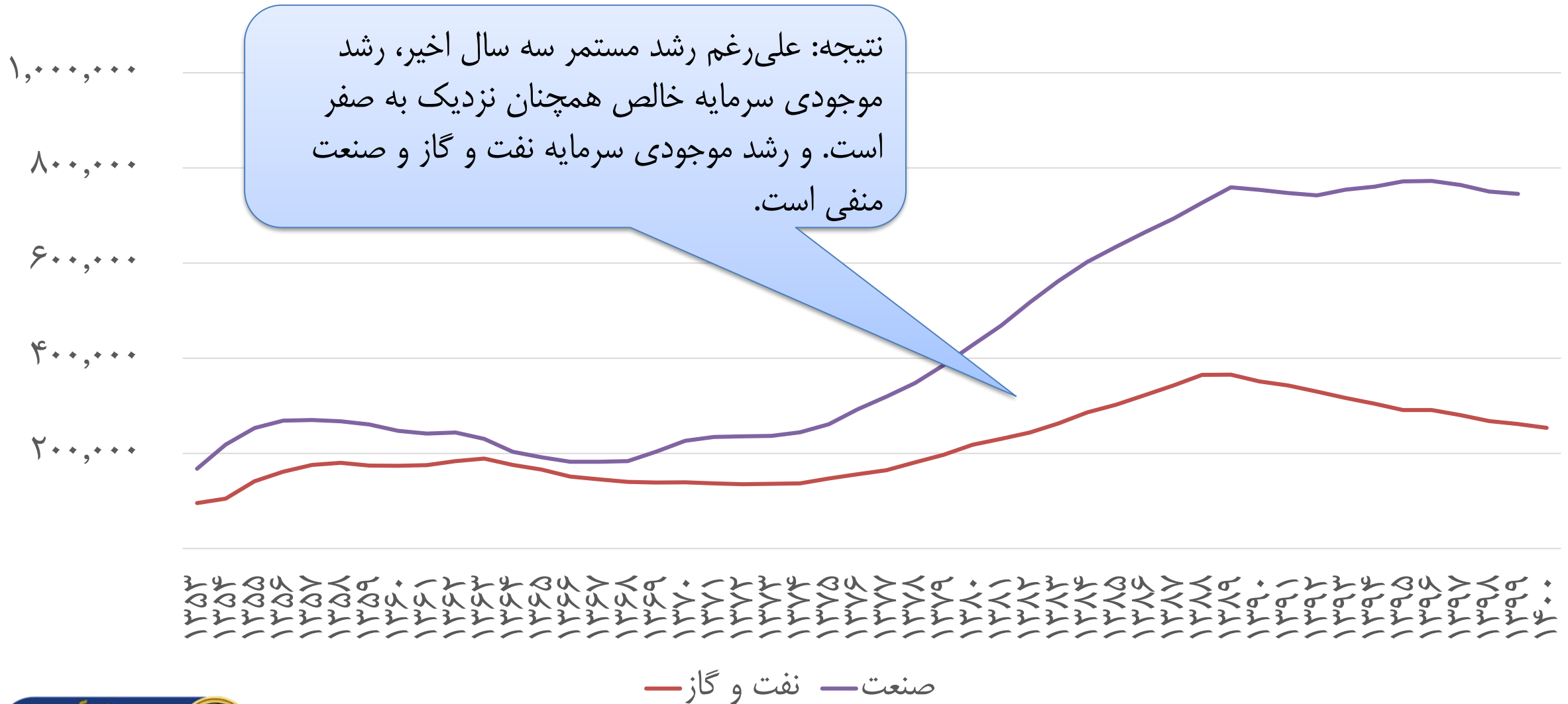
سهم اجزا از هزینه ناخالص داخلی

سهم از رشد در بازه‌ی ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱	رشد در بازه‌ی ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱	سهم در هزینه ناخالص داخلی ۱۳۹۸	شرح /
۶.۷	۱۳.۵	۴۹.۶	هزینه‌های مصرف نهایی بخش خصوصی
۰.۵	۳.۴	۱۴.۸	هزینه‌های مصرف نهایی بخش دولتی
۱.۸	۱۰.۱	۱۷.۷	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۲.۱	۳۴.۲	۶.۱	ماشین‌آلات
-۰.۳	-۲.۵	۱۱.۰	ساختمان
۵.۳	۵۲.۳	۱۰.۱	تغییر در موجودی انبار
۰.۵	۷.۵	۶.۷	خالص صادرات کالاها و خدمات
-۰.۱	-۰.۸	۱۷.۲	صادرات کالاها و خدمات
-۰.۷	-۶.۲	۱۰.۵	واردات کالاها و خدمات
-۲.۵	-۲۲۷.۸	۱.۱	اشتباهات آماری
۱۲.۳	۱۲.۳	۱۰۰.۰	هزینه ناخالص داخلی

موجودی سرمایه خالص

موجودی سرمایه بخش‌های صنعت و نفت و گاز به قیمت ثابت ۱۳۸۳

جمع‌بندی بخش اول

- بر اساس شواهد موجود، رشد اقتصادی سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ ناشی از سازوکارهای بلندمدت و عوامل پایدار رشد اقتصادی نیست.
- آیا امکان تداوم سازوکارهای کوتاه‌مدت موجد رشد در سال‌های آینده وجود دارد؟
- در این چارچوب، لازمی استمرار رشد اقتصادی در سطوح تجربه‌شده در سال‌های اخیر، استمرار رشد درآمدهای حاصل از صادرات نفتی است. آیا این چشم‌انداز وجود دارد؟

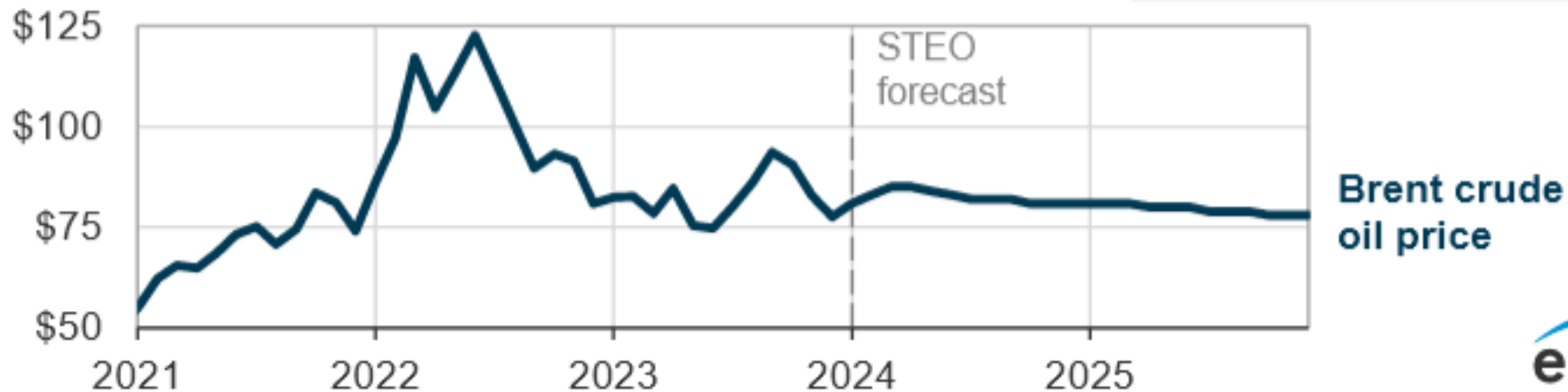
نیاز به سرمایه‌گذاری برای رشد اقتصادی سناریوهای مختلف

فعالیت / سال	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶	۱۴۰۷	۱۴۰۸	۱۴۰۹	۱۴۱۰	متوسط رشد موجودی سرمایه طی سال‌های ۱۴۱۰ تا ۱۴۰۲
رشد سرمایه‌گذاری سالانه	۶.۷	۴.۵	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	
نرخ رشد سالانه موجوی سرمایه	0.2	1.0	0.9	0.9	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7	0.6	۰.۸
رشد سرمایه‌گذاری سالانه	۶.۷	۴.۵	۴.۵	۴.۵	۴.۵	۴.۵	۴.۵	۴.۵	۴.۵	۴.۵	
نرخ رشد سالانه موجوی سرمایه	0.2	1.0	1.2	1.4	1.5	1.7	1.9	2.0	2.2	2.3	۱.۷
رشد سرمایه‌گذاری سالانه	۶.۷	۴.۵	۱۵.۰	۱۵.۰	۱۵.۰	۱۵.۰	۱۵.۰	۱۵.۰	۱۵.۰	۱۵.۰	
نرخ رشد سالانه موجوی سرمایه	0.2	1.0	1.7	2.5	3.4	4.3	5.2	6.1	6.9	7.8	۴.۳
رشد سرمایه‌گذاری سالانه	۶.۷	۴.۵	۲۰.۰	۲۰.۰	۲۰.۰	۲۰.۰	۲۰.۰	۲۰.۰	۲۰.۰	۲۰.۰	
نرخ رشد سالانه موجوی سرمایه	0.2	1.0	2.0	3.1	4.4	5.7	7.1	8.5	9.8	11.2	۵.۸

فرض نرخ استهلاک: میانگین سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۰ برابر ۴,۴۵ درصد
فرض ثبات نسبت موجودی سرمایه به تولید و ثبات ساختارهای اقتصاد ایران

چشم‌انداز درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفتی

Monthly Brent crude oil price (Jan 2021–Dec 2025)
dollars per barrel

Data source: U.S. Energy Information Administration, *Short-Term Energy Outlook*, January 2024

Data values: International Petroleum and Other Liquids Production, Consumption, and Inventories and Energy Prices

- پیش‌بینی‌های بین‌المللی عمدتاً از ثبات قیمت نفت یا روند کاهشی ملایم آن در سال جاری میلادی و سال آینده حکایت دارند.
- به نظر می‌رسد در تعادل موجود روابط بین‌المللی، حجم صادرات نفتی ایران به سقف خود رسیده است؛ چه از ناحیه محدودیت تقاضا و چه از ناحیه محدودیت تولید
- روند فزاینده‌ی نیاز به واردات فرآورده‌های نفتی، تراز ارزی تجارت نفتی را کاهش می‌دهد.
- در مجموع، چشم‌انداز رشد درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفتی در سال ۱۴۰۲ و سال‌های آتی وجود ندارد.

چشم‌انداز سایر عوامل مؤثر بر ظرفیت رشد اقتصادی ایران در میان‌مدت

- ناترازی انرژی به عنوان محدودیت رشد
- محدودیت منابع آب و تغییرات اقلیمی
- محدودیت سرمایه انسانی، هم از منظر دموگرافی و هم از منظر مهاجرت

چشم‌انداز سایر عوامل مؤثر بر ظرفیت رشد اقتصادی ایران در میان‌مدت

- ناترازی انرژی به عنوان محدودیت رشد
- محدودیت منابع آب و تغییرات اقلیمی
- محدودیت سرمایه انسانی، هم از منظر دموگرافی و هم از منظر مهاجرت
- کاهش بهره‌وری به دلیل کاهش کیفیت سیاست‌گذاری در شرایط بحران و محدودیت منابع
- محدودیت تأمین مالی در اقتصاد

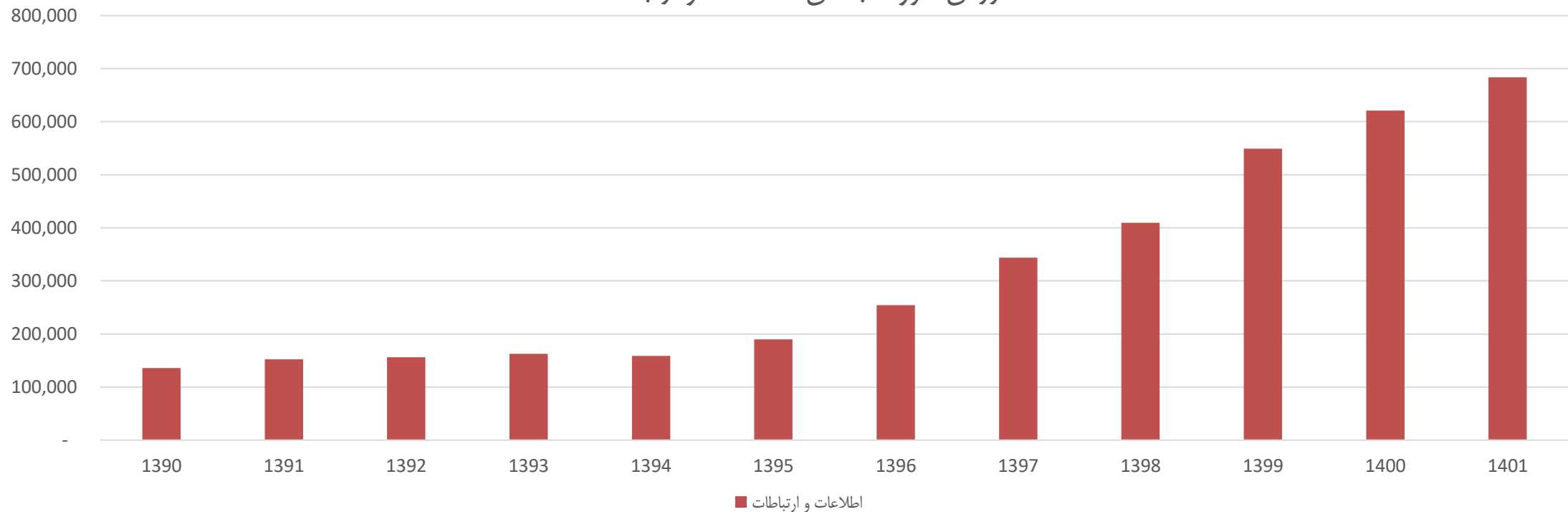
چشم‌انداز سایر عوامل مؤثر بر ظرفیت رشد اقتصادی ایران در میان‌مدت

- ناترازی انرژی به عنوان محدودیت رشد
- محدودیت منابع آب و تغییرات اقلیمی
- محدودیت سرمایه انسانی، هم از منظر دموگرافی و هم از منظر مهاجرت
- کاهش بهره‌وری به دلیل کاهش کیفیت سیاست‌گذاری در شرایط بحران و محدودیت منابع
- محدودیت تأمین مالی در اقتصاد
- بی‌ثباتی اقتصاد کلان و تورم بالا

در مجموع، تصویر اقتصاد کلان ایران و وضعیت عوامل موجد رشد اقتصادی، بر حفظ نرخ رشد اقتصادی در سطح تجربه‌شده سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۹ دلالت نمی‌کند.
رشد اقتصادی در محدوده‌ی ۲-۳ درصد تا پایان این دهه بسیار دشوار به نظر می‌رسد.

جوانه‌های امیدبخش در اقتصاد ایران

ارزش افزوده بخش اطلاعات و ارتباطات

- هلدینگ‌های بخش خصوصی توسعه‌یافته در سه دهه‌ی گذشته، که در تلاطمات اقتصاد ایران آبدیده و تاب‌آور شده‌اند و همچنان در مسیر رشد مستمر در داخل و کشورهای منطقه هستند.
- زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا بر بستر توسعه‌ی اینترنت شکل گرفته در نیمه دهه ۱۳۹۰

سیپاس از توجه شما

